

Lausunto

31.08.2021

Asia: VN/2575/2021

Luonnos hallituksen esitykseksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain, terveydenhuoltolain sekä korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Vastaajataho:

Järjestö, työnantajat/työntekijät

Kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistaminen

1a) Hyvinvointialueen olisi esityksen mukaan yhdessä alueensa kuntien kanssa muodostettava *alueellinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmä*. Onko ehdotus mielestänne tarkoituksenmukainen kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistamiseksi?

Kyllä [Esitys on kannatettava kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistamiseksi. Alueellisen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän kokoonpano vaikuttaa tulevan melko laajaksi ollakseen tehokas toimija, joten oleellista on se, että siinä on myös opiskeluhuollon ammattihenkilöiden edustus. Tällöin turvataan se, että alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma on realistinen ja opiskeluhuoltoa toteuttavat toimijat tulevat huomioiduksi.]

1b) Millä taholla tulisi käsityksenne mukaan olla vastuu alueellisen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän muodostamisesta?

Hyvinvointialueella

2) Kunnan tai useamman kunnan yhdessä tulisi laatia opiskeluhuollon toteuttamiseksi *kunnan opiskeluhuoltosuunnitelma*, joka liitettäisiin lastensuojelulain (417/2007) 12 §:n mukaiseen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Onko esitys mielestänne tarkoituksenmukainen?

Kyllä [Esitys on kannatettava, koska tämä voi helpottaa koulujen ja oppilaitosten opiskelusuunnitelmien tekemistä suht samanlaiseksi, kun pohja on tehty kunnassa tai useamman kunnan yhteistyössä. Tässä ryhmässä käydään läpi hyvinvointialueella sijaitsevien opetuksen ja koulutuksen järjestäjien ilmoittamia arvioita opiskeluhuollon kokonaistarpeesta ja sen mukaisesti kohdennetaan palveluita. Tässäkin kohtaa ryhmässä tulee olla edustus tai ainakin tiedonanto-oikeus opiskeluhuollon ammattihenkilöille sekä sosiaali- että terveyshuollosta, jotta työntekijöitä ei

siirrettäisi lyhytjänteisesti koulusta tai oppilaitoksesta toiseen. Kuraattorityössä oppilaitoksen tuntemus on erittäin tärkeää, koska oppilas- ja opiskelijahuoltolaki korostaa yhteisöllisen työn ensisijaisuutta eikä tämä toteudu, mikäli työntekijöitä siirrellään ja kierrätetään.]

3) Hyvinvointialueella tulisi olla alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma. Se valmisteltaisiin alueellisessa opiskeluhoiton yhteistyöryhmässä ja hyväksyttäisiin hyvinvointialueen aluevaltuustossa. Alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma liitettäisiin lastensuojelulain 12 §:ssä tarkoitettuun alueelliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Huomioitanne esityksestä?

Esitys olisi silloin kannatettava, jos päällekkäistä työtä voidaan välttää ja jos palveluiden resurssointi kohdentuisi suunniteltujen mitoitussuosituksen mukaisesti. Ellei, niin monen tason opiskeluhoitosuunnitelmat ovat kankeita ja vaikeita valvoa etenkin, jos alueellisen opiskeluhoiton yhteistyöryhmä on kokoonpanoltaan laaja ja osallistujat sellaisia, jotka eivät osallistu opiskeluhoitopalveluiden toteuttamiseen. Kuinka monta päällekkäistä samansisältöistä suunnitelmaa on tarpeen laatia?

4) Mikäli esitys ei mielestänne riittävästi huomioi erilaisia opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä, kuten esimerkiksi ne, jotka toimivat useamman kunnan alueella tai yksityiset koulutuksen järjestäjät, millä tavoin muuttaisitte esitystä?

-

5) Hyvinvointialue järjestää opiskeluhoitopalvelut 1.1.2023 alkaen. Näettekö, että opetuksen tai koulutuksen järjestäjällä on yhdessä hyvinvointialueen kanssa edellytykset huolehtia oppilas- ja opiskelijahuoltolain 9 §:n mukaisesti siitä, että opiskeluhoitosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus?

Ei [Aikataulu on kireä siihen, että hyvinvointialueen organisaatiossa saataisiin kaikki opiskeluhoiton toteuttamiseen tarkoitetut asiat ja järjestelmät järjestettyä toimintavalmiiksi. Tällä hetkellä Suomessa Aura-asiakastietojärjestelmää noin 130 kuntaa ja yhteensä psykologi- ja kuraattorikäyttäjiä on lähes 1400. Kyseisessä ohjelmassa kuvataan lakisääteinen yhteisöllinen että yksilökohtainen opiskeluhoitotyö. Jos tästä ohjelmasta luovutaan, niin miten käy vanhoille asiakaskirjaamisille, joita tulee säilyttää sosiaalihuollon asiakasasiakirjalain mukaan 30 vuotta. Jos päädytään asiakasjärjestelmien vaihtamiseen, niin uusiin ohjelmiin perehtyminen vie aikaa ja ohjelmia tulisi muokata myös opiskeluhoiton kaikkea työtä kuvaaviksi. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain velvoite tehdä yhteisöllistä työtä tulisi myös saada kirjattua tilastointia ja seurantaa varten. Tällä hetkellä kuraattorityön asiakaskirjaukset eivät siirry Kantaan. Mikäli esim. Aura lakkaisi olemasta, niin asiakaskertomukset eivät ole tuhoutumiselta tai vahingoittumiselta tietosuoja-asetuksen mukaisesti turvassa. Koska kuraattori- ja psykologityö eivät ole pelkästään sosiaali- tai terveydenhuoltolain mukaista toimintaa, niin olisi tärkeää saada toiminnan kuvaamiseen yhteinen valtakunnallinen asiakastietojärjestelmä, jossa kuvataan myös lakisääteinen opiskeluhoitotyö. Aura-asiakastietojärjestelmä vastaa tällä hetkellä hyvin sekä lakisääteisen yhteisöllisen että yksilökohtaisen opiskeluhoitotyön kuvaamiseen, joten olisiko Aura-asiakastietojärjestelmä tulevaisuudessa integroitavissa Kantaan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojärjestelmiin.]

Opiskeluhoiton yksilökohtaisen työn kirjaaminen, rekisterinpito ja tietosuoja

6) Esityksessä täsmennetään opiskeluhoiton kirjaamiseen, rekisteröintiin ja tietojen salassapitoon liittyviä oppilas- ja opiskelijahuoltolain säännöksiä. Huomioitanne esityksestä?

Opiskeluhoultokertomuksen ajatus oli oppilas- ja opiskelijalaki säädettäessä hyvä, mutta se ei ole lain voimassa oloaikana toiminut ajatellulla tavalla. Ehdotettu muutos ei siis ole toteutettavissa nykyisillä ohjelmilla. Opiskeluhoultokertomuksen kirjaamiseen ei ole edelleenkaan olemassa mitään toimivaa rekisteriä. Tämä tarkoittaa sitä, että oppilaan tai opiskelijan opiskeluhoultokertomusta ei voida täyttää kronologisesti eikä se siirry sähköisesti koulusta toiseen tai perusopetuksesta toiselle asteelle. Ainoa tapa, jolla opiskeluhoultokertomus voidaan saada toisen koulun tai oppilaitoksen henkilöstön tietoon, on sen lähettäminen kirjepostissa. Hienoa olisi, jos valtakunnan tasolla saadaan ohjelma / rekisteri, jossa tämä kronologisuus ja oppilaan tai opiskelijan tietojen siirtyminen voi tapahtua sähköisesti.

Toisekseen se, että opiskeluhoultokertomuksen käyttämisen esimerkkinä oli otettu opiskelijan kuormittava elämäntilanne ja sen myötä opintojen toisin järjestäminen. Näitä tilanteita on kouluilla ja oppilaitoksissa useita ja ne ovat useimmiten pystytty pedagogisin menettelyin eikä niitä varten ole laadittu opiskeluhoultokertomusta. Toisen asteen oppilaitoksissa opintoja voidaan henkilökohtaistaa em. syystä ilman, että niistä tulee laatia opiskeluhoultokertomus.

Lakiehdotuksen 14§:n 4 momentissa puhutaan opiskeluhoollon monialaisesta asiantuntijaryhmästä. Ehdotus antaa ymmärtää, että kaikki opiskeluhoollon asiakkuudet tulisi monialaisen asiantuntijaryhmän arvion perusteella/kautta asiakkaiksi. Näin ei suinkaan käytännössä ole, vaan asiakkuuteen tuloväylät ovat hyvin moninaiset. Ehdotus antaa ymmärtää, että monialaisen asiantuntijaryhmän koollekutsumiset olisivat jopa pakollinen vaihe opiskelijan auttamisessa. Tällainen toimintamalli on erittäin hidas, kankea, asiakkaiden ja työntekijöiden kannalta mahdoton toteuttaa. Näin ollen yksilökohtaiseen opiskeluhoollon toteuttamiseen ei tarvita opiskeluhoultokertomuslomakkeen käyttöä, vaan kuraattoreiden, psykologien, terveydenhoitajien ja lääkäreiden omat kirjaukset heidän asiakaskertomuksiinsa.

Monissa kunnissa opiskeluhoultokertomusten kirjaaminen on säilytetty pysyvästi kuraattoreille ja näin ei voi jatkua. Kuraattorit kirjaavat sekä yksilötapaamiset että monialaiset asiantuntijaryhmäkokoukset omiin tietojärjestelmiinsä eikä kuraattoria voi velvoittaa tuplakirjauksiin. Voisiko laissa täsmentää, että monialaisen asiantuntijaryhmän koollekutsuja toimii myös ko. kokouksen vastuuhenkilönä ja opiskeluhoultokertomuksen kirjaajana.

“Opiskeluhoultoa toteuttavat kuraattorit kirjaavat opiskelijan yksilötapaamiset sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin, joiden käsittelystä säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000). Opiskeluhoollon kuraattorin kirjaamisessa noudatetaan sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annettua lakia (245/2015).”

Edellä mainitut muutokset ovat perusteltuja ja ehdotukset kuraattorityön kirjaamiskäytäntöjen yhtenäistämisestä ovat tarpeellisia. Mitä tarkoitetaan sosiaalihuollon asiakaskirjoilla, jos ne eivät enää voi olla kuraattorityön asiakaskertomuksia. Tarkoittaako tämä automaattisesti sitä, että kuraattorit pakotetaan jatkossa käyttämään sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmiä, jotka eivät

ilman niihin tehtäviä muutoksia palvele kuraattorityön kaikkea kirjaamista. Nykyisissä sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmissä ei voi kuvata lakisääteistä yhteisöllistä opiskeluhoitotyötä, jota kuraattorit ja psykologit tekevät lähes päivittäin kouluissa ja oppilaitoksissa.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki korostaa yhteisöllisen opiskeluhoitotyön ensisijaisuutta ja sen kirjaaminen, tilastointi ja seuranta on työn kehittämisen vuoksi tärkeää. Esityksessä yhteisöllinen opiskeluhoitotyö jää OPH:n valvontaan, joten miten yhteisöllisen opiskeluhoitotyön kirjaaminen on ajateltu toteuttaa. Opiskeluhoollon henkilöstöä ei voi velvoittaa kirjaamaan yksilökohtaista opiskeluhoitotyötä yhteen (THL:n valvomaa) ja yhteisöllistä opiskeluhoitotyötä toiseen (OPH:n valvomaa) ohjelmaan.

7) Miten arvioisitte esitysluonnosta tietosuojasääntelyn näkökulmasta?

-

8) Opiskeluhoollon siirtyessä hyvinvointialueelle tulee myös opiskeluhoollon psykologien ja kuraattorien kirjaamat asiakastiedot tallentaa valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin eli Kanta-palveluihin. Kanta-palveluihin liittymisen määräaajoista säädetään laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä. Psykologien tietojen tallentaminen tulisi aloittaa heti hyvinvointialueiden aloittaessa. Sosiaalihoollon ja kuraattorien liittymisvelvoitteen määräaika on 1.9.2024. Arvioitko tarvittavien muutosten olevan mahdollisia näiden määräaajojen puitteissa?

Ei. Mikäli vastaatte ei, miten pitkän siirtymäajan arvioitte olevan tarpeellinen [Siirtymäaika tulee liian pian, koska nykyiset sosiaalihoollon asiakastietojärjestelmät eivät palvele kaikilta osin kuraattorin lakisääteisen opiskeluhoitotyön kirjaamista. Aikaa tarvitaan myös mahdolliseen uuteen asiakastietojärjestelmään perehtymiseen. Siirtymäaika on syytä varata 1–2 vuotta lisää. Kuraattorin kelpoisuuden täsmentämistä koskevassa hallituksen esitysluonnoksessa on edelleen esillä mahdollisuus toimia kuraattorina ilman, että työntekijä on Valviran hyväksymä sosiaalihoollon ammattihenkilö. Miten Kanta-arkistointi onnistuu henkilöiltä, jotka eivät ole sosiaalihoollon ammattihenkilöitä eivätkä tule saamaan sote-varmennekorttia? Nyt käsittelyssä olevan lakiluonnoksessa vedotaan opiskeluhoitohenkilöstön puutteelliseen sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännölliseen tuntemukseen, mikä ei pidä paikkaansa, jos kunta on palkannut kuraattoreiksi sosiaalihoollon ammattihenkilöitä.]

Muut huomiot esityksestä

9) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 16 §:n mukaan oppilaitoksen työntekijän tulee olla yhteydessä opiskeluhoollon psykologiin tai kuraattoriin, jos oppilaitoksen tai opiskeluhoollon työntekijä arvioi opiskelijan tarvitsevan opiskeluhoollon psykologi- tai kuraattoripalveluja. Esityksessä ehdotetaan, että yhteydenotto opiskeluhoitopalveluihin koskisi psykologin ja kuraattorin palveluiden lisäksi myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkärin ja terveydenhoitajan palveluja. Yhteydenotto tapahtuisi jatkossa yhteisymmärryksessä oppilaan tai opiskelijan kanssa. Huomioitanne esityksestä?

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkärin ja terveydenhoitajan lisäys lakitekstiin ei ole tarpeen, koska kouluilla ja oppilaitoksissa jo nyt osataan ohjata oppilaita tai opiskelijoita oikeille tahoille heidän tarvitsemansa avun mukaisesti. Lainsäätäjillä vaikuttaa olevan tästä virheellinen käsitys, ettei näin tapahtuisi. Toisekseen lääkärille ei pääse suoraan, vaan lähes aina terveydenhoitajan kautta. Laki antaisi virheellisen kuvan tästä. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta säädetään jo oppilas- ja

opiskelijahuoltolain 8 §:ssä. Terveystoimittajan ja lääkärin tavoitavuudesta koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa säädetään 17 §:ssä.

Toisen asteen koulutuksessa syy, miksi kuraattorille ohjataan ensisijaisesti (paitsi kiireellisissä terveysasioissa) voi yksinkertaisesti olla se, että kuraattori on LÄSNÄ oppilaitoksessa ja terveydenhoitaja ei ole, koska monissa kunnissa opiskeluterveydenhuollon palvelut ovat keskitettyjä ja palveluihin pääsee vain ajanvarauksella.

Toinen syy myös siihen, miksi oppilas tai opiskelija ohjataan esim. mielenterveysasioissa (tulossyillä “tunne-elämä”) kuraattorille on se, että monissa kunnissa on luotu toimintamalli, jossa kuraattori voi myös tehdä alkukartoituksen ja työskennellä oppilaan tai opiskelijan kanssa lievissä mielenterveyden asioissa. Lisäksi mm. Keski-Suomen ja Pirkanmaan sote-hankkeissa yhtenä merkittävänä kehityskohteena on IPC-ohjaus- ja neuvontamallin jalkauttaminen, mikä tarkoittaa perusopetuksen ja toisen asteen opiskeluhuollon työntekijöiden kouluttamista ko. menetelmän käyttäjiksi.

Koulun tai oppilaitoksen henkilöstön mahdollisuus konsultoida opiskeluhuollon työntekijöitä haastavissa tilanteissa pitää turvata jatkossakin. Nyt ajateltu muutos “oppilaan tai opiskelijan kanssa yhteisymmärryksessä tehtävästä yhteydenotosta” voi estää lain rikkomisen pelossa koulun tai oppilaitoksen henkilöstöä konsultoimasta huolta herättävästä asiasta kuraattoria tai psykologia. Tulee myös ottaa huomioon, että joskus huolen ilmoittaminen pelkästään kotiin voi vaarantaa lapsen tai nuoren tilanteen.

Opiskeluhuollosta ei saa tulla pelotetta henkilökunnalle eikä oppilaille tai opiskelijoille. Tässä on suuri riski siihen, että koulun tai oppilaitoksen henkilöstö kääntyy haastavissa tilanteissa muun kuin opiskeluhuollon henkilöstön puoleen (nuoriso-ohjaajat, kasvatusohjaajat, tsempparit ym. hanketyöntekijät), jolloin oppilaan tai opiskelijan asiat eivät välttämättä etene opiskelijan edun mukaisesti. Lisäksi vaarana on myös se, etteivät lastensuojelulliset ja rikoksen tunnusmerkit täyttävä asia etene, jos ne yksistään jäävät esim. opettajan pohdittavaksi.

Nykyäänkin oppilas tai opiskelija voi itse valita opiskeluhuollon työntekijän eikä tämä lakimuutos toisi käytäntöön mitään uutta. Kuraattorille tai terveydenhoitajalle pääsee yleensä nopeammin kuin psykologille tai lääkärille.

On hyvä, että opiskeluhuolto pidetään fyysisesti lähipalveluna, mutta sen toimintaedellytyksiä ei pidä muilla lainsäädännöllisillä seikoilla estää tai hankaloittaa.

10) Hyvinvointialue järjestää 1.1.2023 alkaen opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut, kouluterveydenhuollon sekä lukioden ja ammatillisen koulutuksen opiskeluterveydenhuollon. Voimassa olevan oppilas- ja opiskelijahuoltolain 24 §:n mukaan Terveystoimittajan ja hyvinvoinnin laitos ohjaa ja kehittää yhteistyössä Opetushallituksen kanssa edellä mainittuja palveluja. Esityksen mukaan Opetushallitus ja

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ohjaisivat ja kehittäisivät yhdessä yhteisöllistä opiskeluhuoltoa ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella olisi päävastuu edellä mainittujen hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevien palvelujen ohjauksesta ja kehittämisestä. Pidätekö esityksen mukaista ohjaus- ja kehittämisvastuun muutosta tarkoituksenmukaisena vai tulisiko Opetushallituksen ohjaus- ja kehittämisrooli säilyttää nykyisellään?

Kyllä, esitys on tarkoituksenmukainen [THL:ssä on jatkossa paneuduttava koulun sosiaalityön ohjaukseen. Tällä hetkellä THL:n ohjaus on painottunut koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon.]

11) Mahdolliset muut huomionne esitysluonnoksesta?

Esityksessä vedotaan sellaisiin opiskeluhuollon epäkohtiin, jotka eivät suurimmassa osassa kuntia pidä paikkaansa. Byrokraattisuus vaikuttaa lisääntyvän.

Kumpula Mira
Koulukuraattorit ry - Skolkuratorer rf